

Ääniä kuopasta - mitä kaivannaistalouden jälkeen?

Suomen sosiaalifoorumissa lauantaina 25.4.2015 klo 14-16. Siemenpuu-säätiö, Suomen luonnonsuojeluliitto, Dodon Sinsibere-ryhmä, Maan ystävät, Kepa ja Tekniikka elämää palvelemaan (TEP)

Kuva: Talvivaara Oyj

Kaivokset ja kaivannaiset määrittävät yhä laajempaa aluetta – Suomessa ja maailmalla. Erityistä huomiota ovat herättäneet kaivosten sosioekologiset vaikutukset. Tässä keskustelussa esiin nousevat paikalliset näkökulmat kaivoksiin ja niihin perustuvasta taloudesta, vaihtoehdoista ja tulevaisuudesta.

Paikalliset kokemukset ja näkökulmat keskustelun herättäjinä meille tarjosivat:

Ruby van der Wekken (Siemenpuu-säätiö): Mali

Titta Lassila (Suomen luonnonsuojeluliitto): Madagaskar

Hannu Hyvönen (STOP Talvivaara -liike): Kainuu

Outi Hakkarainen (Kepa): post-ekstraktivismi Latinalaisessa Amerikassa

Moderaattorina toimi Otto Bruun (Suomen luonnonsuojeluliitto), ja osallistujia oli 30-40. Lyhyiden alustusten jälkeen jakaannuimme neljään ryhmään keskustelemaan alustuksissa esiin nostetuista kysymyksistä.

Alustusten yhteydessä katsoimme myös Suomen luonnonsuojeluliiton tuottaman lyhyen videon, jossa esitettiin mitä kaikkea kaivostoiminta syrjäyttäisi Lapissa: <http://www.sll.fi/ajankohtaista/verkkouutiset/kaivoshankkeet-varjostavat-lapin-luontoa>

Keskustelut kaivannaistalouden rooleista ja merkityksistä jatkuvat kansainvälisessä After the Gold Rush -seminaarissa, perjantaina 22.5.2015 klo 9-13.30, Helsingin yliopistolla Fabianinkatu 26, Is 115. Lisäksi Maailma kylässä -festivaaleilla Taiga-lavalla sunnuntaina 24.5.2015 klo 16.20-16.50 on paneelikeskustelu Kultakuumeen jälkeen - kaivannaistalous Malista Suomeen:

<http://www.maailmakylassa.fi/ohjelma/16013>

<https://www.facebook.com/events/1480547838902202/>

Tässä neljän eri alustuksen sisältöjä, esiin nostetut kysymykset sekä ryhmäkeskusteluiden tuloksia:

Mali ja artisaanikulta

Alustus:

Mali has a chronic foreign debt deficit and is for this debt servicing as such highly dependant on income from gold mining and agricultural exports. A large percentage of Mali's GDP is coming from gold (20-25%), with gold providing for 75% of foreign currency earnings. Mali is Africa's third largest gold producer. Land grabbing is on the rise in Mali due to mining developments, whilst profits from the mining mainly circulate outside of Mali. In addition to industrial gold mining, the sector is also comprised of artisanal gold mining. One third of a cited 67 tonnes of gold exported in 2013, comes from some 350 sites of artisanal mining in Mali.

In the Sikasso region, the southernmost region of the country, a rich natural environment also below soil has been attracting the presence of mining. Close to the town of Sikasso's Finkolo, industrial mining at the Nampala mining site is done by Canada's Robex Resources (junior) company, which has been doing research in the area since year 2008. As Finkolo-Ganadagou's mayor Kalidou Togola will tell, there is clearly a great deal of confusion among the local population with regards to rights and who will profit on a municipal level.

Besides the industrial mining site, there exists also the Nampala's artisanal mining area. Whilst villagers from Finkolo will come for day jobs, families from elsewhere are living around the artisanal mining site in a camp like setting, which sees to the organisation of different basic needs via among other an own taxation system put in place. On the site also a Ton bolomba association can be found, which is an association formed to solve conflicts.

During discussions with Kalidou, the villagers as well as with Ton bolomba members, it will be pointed out how mining has caused different kinds of tearing of social cohesion, a decline of collectivity, environmental degradation, school drop-outs, a weakening of agricultural practices, not enough people engaged in agriculture... Yet, there is that immediate lottery chance to win "something" any day.

In Finkolo income generating activities are developed which are supporting environmental sustainability, organic gardens, and onion processing, and elsewhere honey, and carité butter. There are certainly challenges with regards to the strength of these other economic activities to be an alternative.

As Kalidou will tell currently, in this gold boom age, at the end of the day, most villagers will be engaged in both the biogardens and the artisanal mining, with the need for not enough cash coming from the other activities driving people to the mining fields. Kalidou is doing what he can to build infrastructure with support of partners to support activities. Latest what has happened in Finkolo is to accommodate water reaching the village as for the women to be able to tend better to the gardens.

Biogardens and different forms of cooperatives attending directly to people's needs and artisanal mining can then be seen as complementary activities, but of course also as competing activities, and thus competing forms of economy, of organisation and relations building. This is a challenging discussion in itself. How can be building up strong enough other solidarity economies so as to withstand pressure?

Mayor Kalidou Togola is coming to Helsinki and will take part in our seminar After the Gold Rush on May 22nd, telling more of the local struggles around gold extractivism in the Sikasso region.

Kysymys:

Miten voidaan ratkaista niitä jännitteitä, jotka ovat kaivannaistoiminnan ja ei-ekstraktivistisen taloudellisen toiminnan välillä? Miten muuta, kestäväää sekä ihmisten ja luonnon hyvinvointia edistäväää, taloudellista toimintaa voisi vahvistaa kaivannaistaloutta syrjäyttäen?

Keskustelun tuloksia:

- Asetelmaa määrittävät kysymykset riippuvuudesta, toiveista ja mielikuvituksesta.
- Kaivostoiminta on kehittynyt hyväksi markkinoimaan itseään ja omaa tarpeellisuutta paikalliselle kehitykselle. Tämä rajoittaa mielikuvitusta muusta mahdollisista taloudellisista toiminnoista ja

kehityksestä. Kaivannaistoiminnalle asetetaan suuria odotuksia vauraudesta. Maat ja alueet viittaavat kaivostoimintaan myös elinehtona, mikä ylikorostaa kaivosten tarpeellisuutta.

- Kaivostalous hävittää mahdollisuudet muulle toiminnalle alueella pitkäksi aikaa, samaan aikaan kun siitä puhutaan väliaikaisena toimintana. On nähtävä, mitä kaikkea se syrjäyttää, ja mitä kaikkea muuta puhdas ja terve ympäristö mahdollistaa (tai olisi mahdollistanut).
- Kun kaivannaistoimintaan (niin artesaani- kuin teolliseen) lähdetään, siihen luodaan syvä riippuvuussuhde. Sen rinnalle on kuitenkin jatkuvasti rakennettava vaihtoehtoja, voimistettava niitä ja tehdä niitä näkyviksi. Monesti on halua rakentaa jotain muuta, mutta mielikuvitusta on hankala vapauttaa sen tekemiseksi.
- Kullan kaivannaistoiminnan haastamiseen liittyy monella tapaa toisenlaisten finanssi- ja vaihdantajärjestelmien luominen osana toisenlaista taloutta: Toisenlainen talous merkitsee myös toisenlaisia vaihdon tapoja ja välineitä, jolloin kaivannaistoiminnasta saatavan rahatulon merkitys kapenee. Samaan aikaan on kyse myös siitä, miten rahaa luodaan taloudessa ja mihin rahan arvo perustuu.
- Toimeentulomme on lähtökohtaisesti kestävämmällä pohjalla. Mitä elämä voi olla sen jälkeen kun luonnonvarat, kuten mineraalit, on kulutettu loppuun? Mineraalien tarve korostuu kasvavaan kulutukseen perustuvassa taloudessa. Ainoa jatkuvan kasvun malli, joka on rajallisella planeetalla mahdollinen, ovat luonnon uusiutumisen prosessit - tämä on hyvä lähtökohta toisenlaisen talouden rakentamisessa.

Madagaskar ja resurssikirous

Alustus:

Nikkelin ja koboltin kaivamiseen ja yleisemmin resurssikirouksen konseptiin kytkeytyy ongelma: hauras ja alikehittynyt valtio, tässä tapauksessa poliittisten kriisien takia takaisin äärimmäiseen köyhyyteen vajonnut Madagaskar. Sen keskushallinto luottaa täysin kaivosteollisuuden ja kaivannaistoiminnan luomaan talouskasvuun, minkä vuoksi riskit taloudellisen eriarvoistumisen ja sitä kautta yleisen tyytymättömyyden kasvuun ovat valtavat.

Maailmanpankin madagaskarilainen ekonomisti Soamiely Andriamananjara puhuu "Madagaskarin syklistä", jossa 1980-luvulta lähtien joka kerta, kun BKT on saatu käännettyä kasvuun, seuraa pian poliittinen kriisi, joka romahduttaa talouden täysin. Tällöin on aloitettava taas alusta - kirjaimellisesti. Ulkomaisten investointien (FDI) uskotaan olevan ainoa ratkaisu tuottaa talous- ja sosiaalista kehitystä, vaikkei niiden ole todettu aiemminkaan lisänneen hyvinvointia tai parantaneen kansan toimeentulomahdollisuuksia. Suurten, monikansallisten hankkeiden (joissa Madagaskarin valtion omistus on 0-20%) hyödyt valuvat keskushallinnolle sekä harvalukuiselle koulutustuneelle väestönosalle, muiden jäädessä miinuksien puolelle. Poliittisen ja taloudellisen epävakauden sekä ekstraktivismien yhteyttä ei kuitenkaan tunnusteta.

Kysymys:

Miten Madagaskarin tapaisessa maassa voidaan hillitä ekstraktivismien köyhyyttä lisäävää vaikutusta, jos kaivostoimintaa ei kuitenkaan voida estää? Millä keinoin kansalaisyhteiskunnan vaikutusmahdollisuuksia voidaan lisätä tilanteessa, jossa paikallisten resurssit ovat olemattomia ja omia oikeuksia ei tunneta?

Keskustelun tuloksia:

- Tuntui mahdottoman suurelta kysymykseltä vastata! Voidaan lähteä tiedon lisäämisestä kansalaisyhteiskunnan keskuudessa kaivannaistalouden ongelmista ja ihmisten oikeuksista. Tämä vaatii erilaisten kanavien kehittämistä tiedon välittämiseksi.
- Tutkimukset kaivosten vaikutuksista ympäristöön ja toimeentuloon -> "vastatutkimukset": millä kustannuksilla esim. luodaan työpaikkoja?

- Ruohonjuuritasolla tiedon ja ymmärryksen lisääntyessä voisi syntyä paikallinen kansanliike. Apuna olisi hyvä olla jokin vahva kansalaisjärjestö (Suomi-Madagaskar -yhteistyö?). Esimerkkejä: kartoitetaan mikä on pielessä, ja sen pohjalta etsitään ratkaisuja. BKT-käsitettä voisi avata ja laajemmin selittää esim. "hyvinvointikäyrän" avulla.
- Toinen vaikuttamisen taso on hallinto. Uskotaanko hallinnon tasolla oikeasti, että kaivostalouden tuottamat tulot jakautuvat mitenkään tasaisesti tai edes kaikille? Onko kyse kuitenkin korruptiosta.
- Olisiko mahdollista luoda painetta yritys vastuukeskustelun kautta? Tuodaan yritysten rikkomukset julki?
- Madagaskarilla on onnistuttu torppaamaan jo yksi kaivossuunnitelma. Tässä kyettiin vaikuttamaan perinteiseen auktoriteettijärjestelmään onnistuneesti.
- Mitä tarkoittaa onnistunut kaivos hanke? Luonnonsuojelun ja paikallisten hyvinvoinnin näkökulma.

Kainuu ja Talvivaara

Alustus:

Talvivaara on nyt myytävänä ulkomaalaisille sijoittajille. joiden ostoehdona on esitetty ympäröivän luonnon ja kertyneiden jätevesien puhdistamisen (tai poistamisen) vastuun jättäminen valtiolle. Tämä veisi Talvivaaran jo aiheuttamien miljoonakulujen lisäksi 156 miljoonaa euroa valtion budjetista. Samaan aikaan, jos kaupat tehdään, tulee Talvivaara määrittämään tulevaa suomalaisen kaivosteollisuutta ja kaivosyritysten vastuuta.

Talvivaara on osa EU:ssa sovittua kolmen Fennoskandiassa sijaitsevan mustaliuske-esiintymän kaivamisen ja jalostamisen pilottia, ja siten kyse on lopulta fennoskandinaavisesta uhasta. Onko näiden pilottihankkeiden visiona luoda Suomesta ja koko Fennoskandiasta kolonialistinen kaivosteollisuuden siirtoma-alue, joka uhrataan kansainvälisen mineraalien kysynnän vuoksi? Jos Talvivaara jatkaa, suunnitelmissa on sadan kilometrin laajuinen yhtenäinen kaivosalue itäiseen Suomeen.

STOP Talvivaara -liikkeessä on mukana 50 000-100 000 ihmistä. Liikkeen julkaisemat viimeiset tiedotteet, jotka ovat kritisoineet kaivoksen myymistä, on suoranaisesti ohitettu valtamediassa ja poliittisessa keskustelussa. Poliittisessa päätöksenteossa ollaan siis ohittamassa kansalaisten esittämä vahva mielipide siitä, että kauppasuunnitelmista on luovuttava, ja niiden sijaan kaivos on ajettava hallitusti alas ja luonto ja vedet puhdistettava. Mustaliuskekaivostoimintaa, jota ei vielä hallita, ei tule jatkaa minkään omistajan alaisuudessa. Liike yritti tehdä Talvivaarasta vaalikysymystä, siinä kuitenkin onnistumatta. Kukaan ei halunnut ottaa poliittista vastuuta.

Kysymys:

Miten paikallinen ääni on mahdollista saada kuuluviin tilanteessa, jossa ongelmat ovat yleisesti tiedossa, mutta siitä huolimatta toimintaa halutaan jatkaa ja vastustus ohittaa?

Keskustelun tuloksia:

- Keskustelu vielä vahvemmassa järjestäytymisestä, huudettava niin kovaa että joku kuulee ja kuuntelee. Ongelmat ovat paikallisia, mutta tarvitaan kansallinen liike.
- Puhtaiden vesien puolesta ry:n perustaminen
- Allekirjoitusten kerääminen, some-tiedon eteneminen, kansalaisaloitteet kuten louhintaverot
- yhteistyö yli valtioiden rajojen: pohjoismaisten toimijoiden verkosto vahvistaa paikallisten mahdollisuuksia onnistua
- määritelmä mikä on väkivaltaa, ja vastaavasti, mikä ei ole väkivaltaa

Latinalaisen Amerikan "post-extractivism"

Alustus:

"Extractivism" viittaa luonnonvarojen maksimaaliseen hyödyntämiseen perustuvaan talousmalliin, jota Latinalaisessa Amerikassa on laajalti toteutettu. Extractivismista on erilaisia määritelmiä, jotkut rajaavat sen nimenomaan luonnonvaroihin, toisille se kattaa mitä tahansa kyseenalaista hyötyjen 'imemistä' oli kyse öljystä, mineraaleista, maatalouskasveista, metsätaloudesta, kalastuksesta, työntekijöiden kohtuuttomasta kohtelusta tai järjestäytyneen rikollisuuden suojelurahojen keruusta.

Neo-extractivism viittaa uudempaan kaivannaistalouden kehitykseen joissakin tietyissä Latinalaisen Amerikan maissa kuten Boliviassa, Ecuadorissa ja Venezuelassa. Niissä valtio on ottanut aktiivisempaa roolia kaivannaistoiminoista, säätelee monikansallisten yritysten toimintaa, kotiuttaa kaivannaisista saatuja tuloja valtion kassaan ja kanavoi niitä yhteiskunnallisiin tarkoituksiin kuten sosiaalipalveluihin.

Post-extractivismin kannattajat haastavat tämän uudistetunkin linjan, koska näkevät sen esimerkiksi edelleen paikallisyhteisöjen suhteen paternalistisena, tuotannon liian vientiorientoituneena ja ympäristön kannalta yhtä ongelmallisena kuin edeltäjänsä

Post-extractivismin tavoitteena on luonnostella vaihtoehtoinen näkemys Latinalaisen Amerikan yhteiskuntien kehityksestä tilanteessa, jossa luonnonvaroja on rajoitetusti, luontoa on suojeltava ja vallitsevalle kehitykselle rakennettava vaihtoehtoja. Post-extractivism ei tavoittele kaivannaistoiminnan lopettamista, vaan sen mittakaavan huomattavaa pienentämistä ja kytkemistä irti maailmanlaajuisten tarpeiden tyydyttämisestä. Tavoitteena on monimuotoinen talous, jossa uudenlaisella työ- ja veropolitiikalla poistetaan köyhyys. Ideana on rikkoo luonnonvarojen erikoistuneen hyödyntämisen kierre ja lopettaa tällaisen kaivannaistoiminnan ympäristölle ja yhteisöille aiheutuvat haitat.

Ecuadorin ja Bolivian uudet perustuslait pohjautuvat molemmat *vivir bien* -näkökulmalle. Niissä on kuitenkin luonnonvarojen käytön osalta eroja. Ecuadorin laki vuodelta 2008 tunnistaa myös luonnon oikeudet, sillä luontoa halutaan suojella sen itsensä, ei pelkästään ihmisten hyvinvoinnin tai ihmisen aiheuttamien vaurioiden vuoksi. Tällaista oikeutta ei Bolivian vuonna 2009 hyväksytyssä perustuslaissa ole, lisäksi se linjaa joidenkin mielestä hyvän elämän ideologian vastaisesti luonnonvarojen teollisen hyödyntämisen valtion prioriteetiksi.

Post-extractivismin käsite on saanut jalansijaa myös Afrikassa. Esimeriksi Degrowth konferenssissa Leipzigissä syksyllä 2014 puhunut zimbabwelainen Gertrude Chimange Justice and Peace Commission -järjestöstä piti rajattoman kasvun kritiikkiä tervetulleena globaaliin etelään. Hän arvioi siitä voivan olla apua estämään kaivosyhtiöiden invaasiota paikallisyhteisöihin. Samassa sessiossa käytiin kiinnostava keskustelu myös kongolaisen alustajan ja Bachelonan autonomisen yliopiston tutkijan välillä siitä, tulisko Kongon pyrkiä pääasiassa jättämään kaikki kaivannaiset maahan, jos tavoitteena on paikallisten ihmisten hyvinvointi ja sitä palvelevan talouden rakentaminen.

Kysymys:

Miten post-ekstraktivismin kaltaista ajattelua ja siihen pohjautuvaa toimintaa olisi mahdollista edistää (Suomessa)?

Keskustelun tuloksia:

- Läpinäkyvyys globaaleilla mineraalimarkkinoilla: Globaali valvontajärjestelmä, mistä mineraalit tulee
- Aktiivinen kansalaisuus: kuluttajan vastuu (ja tietoisuus)
- Kaivannaiset ja niiden rooli on otettava huomioon Suomen kehityspolitiikassa. On mietittävä konkreettisesti, mitä kaivannaiset tarkoittavat kehityksen kannalta.